

PM Rotel VII (Dnr KS 2020/1301)

Rutavdrag för äldre (SOU 2020:52)

Remiss från Finansdepartementet

Remisstid den 22 januari 2021

Borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

1. Remissen besvaras med vad som sägs i stadens promemoria.
2. Paragrafen justeras omedelbart.

Föredragande borgarrådet Erik Slottner anför följande.

Ärendet

Regeringen beslutade den 5 juni 2019 att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att utreda utvidgningar av rutavdraget. Utredningen har haft i uppdrag att föreslå hur rutavdraget kan utökas med vissa angivna tjänster, en höjning av taket för rutavdraget till 75 000 kronor samt en särskild ordning för rutavdraget för äldre personer.

Utredningens uppdrag har varit omfattande och komplext. Utredningen har därför dragit upp ett antal principer som ett särskilt rutavdrag för äldre kan utformas efter. Utredningen anser att en principiell inriktning för ett särskilt rutavdrag för äldre personer bör vara att det ska möta en eventuell efterfrågan på tjänster som går utöver det behov som den kommunala hemtjänsten ska tillgodose enligt socialtjänstlagen (2001:453). Ett särskilt rutavdrag för äldre personer bör vidare ansluta till den valfrihet som nuvarande rutavdrag innebär för den enskilde. Därmed bör rätten till rutavdrag för äldre inte vara beroende av att den enskilde har något specifikt behov. I stället bör möjligheten att använda det särskilda rutavdraget kopplas till att den enskilde uppnått en viss ålder. Förslaget om det särskilda rutavdraget för äldre ska inte påverka kommunernas åtaganden och skyldigheter i förhållande till sina äldre kommuninvånare enligt socialtjänstlagen eller andra lagar.

Utredningen menar att ett särskilt rutavdrag för äldre kan underlätta vardagen för anhöriga till äldre personer, vilka i dag gör stora insatser för äldre närstående. Ett annat motiv för ett särskilt rutavdrag för äldre är att det i viss mån skulle kunna bidra till att skjuta upp beslutet att gå i pension och sluta att förvärvsarbeta.

Slutligen bör ett särskilt rutavdrag för äldre ansluta till rutavdragets huvudsyfte och således utformas med syfte att påverka efterfrågan på vissa tjänster och ge enskilda incitament att köpa vissa hushållsarbeten på marknaden i stället för att utföra arbetet själva.

Utifrån de principiella övervägandena föreslår utredningen att en särskild ordning för rutavdrag för äldre personer lämpligast genomförs genom att rutavdraget kompletteras med tjänster som enbart äldre personer har rätt till. Tjänsterna avser sällskap, matlagning och bakning samt rastning och passning av sällskapsdjur. Därtill

bör möjligheterna till rutavdrag utvidgas för arbete som avser tillsyn av bostad och trädgårdsskötsel.

Utredningens förslag är alltså att en särskild ordning för rutavdrag för äldre personer ska omfatta fler tjänster än nuvarande rutavdrag. En sådan ordning bör enligt utredningens bedömning varken innefatta en högre subventionsgrad än i dag eller ett högre tak för maximal skattereduktion än vad regeringen föreslår i lagrådsremissen.

Enligt nuvarande regler kan man få rutavdrag inte bara för arbete som är hänförligt till det egna hushållet utan även för arbete som är hänförligt till en förälders hushåll. Utredningen föreslår en utvidgning av kretsen anhöriga som har rätt till rutavdrag när det gäller tjänsterna för äldre. Rätt till rutavdrag ska för dessa tjänster finnas när arbetet är hänförligt även till andra närstående personers hushåll än en förälders, förutsatt att den äldre närstående uppfyller nämnda ålderskrav för tjänsten.

För att motverka missbruk av den nya ordningen samt skapa kontrollmöjligheter för Skatteverket ska, vid begäran om ersättning för utfört hushållsarbete då en anhörig köpt rut-tjänster till en närstående, uppgift lämnas om bland annat närståendes namn, bostad där arbetet utförts och släktskapet till den äldre personen.

Finansdepartementet har skickat utredningen till staden för yttrande.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, äldrenämnden, Skarpnäcks stadsdelsnämnd, Spånga-Tensta stadsdelsnämnd, Södermalms stadsdelsnämnd och kommunstyrelsens pensionärsråd. Kommunstyrelsens pensionärsråd har inte inkommit med svar.

Stadsledningskontoret ställer sig i huvudsak positiv till utredningens förslag att utvidga rutavdraget med de kompletterade tjänsterna.

Äldrenämnden är i huvudsak positiv till utredningens förslag om tillägg till rutavdraget.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd ser med gillande på utredningens förslag, men efterlyser utbildning för biståndshandläggare i rutavdragsreglerna då dessa stundtals tangerar insatser under socialtjänstlagen.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd menar att utvidgningen av rutavdraget för äldre kan leda till viss minskning av efterfrågan av kommunala tjänster.

Södermalms stadsdelsnämnd är i stort positiva till utredningens förslag.

Mina synpunkter

Jag välkomnar i huvudsak utredningens förslag. Det fanns all anledning att utreda en utökning av rut-avdraget särskilt riktat mot äldre, både avseende storlek och innehåll. Anhöriga har i alla tider haft ett stort ansvar för äldre. Det är ett ansvar som många vill ta, men som inte alltid är praktiskt möjligt. Att utöka rut-avdraget med de föreslagna tjänsterna kan därför bidra till att den äldres självständighet ökar samt att såväl äldre som anhöriga avlastas med vardagssysslorna och därmed kan ägna mer tid åt social samvaro.

Jag föreslår att borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

Remissen besvaras med vad som sägs i stadens promemoria

Stockholm den 20 januari 2021

ERIK SLOTTNER

Bilagor

1. Reservationer m.m.
2. Utredningen

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Reservation anfördes av borgarråden Karin Wanngård, Jan Valeskog och Emilia Bjuggren (alla S) och borgarrådet Clara Lindblom (V) enligt följande.

Vi föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

1. Att delvis godkänna förvaltningens svar på remissen.
2. Att därutöver anföra följande.

Sammantaget anser utredningen inte att det vore lämpligt att införa ett särskilt rutavdrag för äldre, vilket vi instämmer med. Vi anser att det skulle vara dyrt, ineffektivt och fördelningspolitiskt ojämnt. Enligt myndigheten Tillväxtanalys kostar varje rut-jobb motsvarande kostnaden för cirka tre jobb inom hemtjänsten. De som nu har ett rut-jobb skulle alltså inte bara kunna vara sysselsatt utan vara tre gånger så många till samma kostnad givet att motsvarande belopp gick till kommunen i stället för skattesubvention till de med högst inkomster.

Rut-tjänster fungerar idag på många håll som en slags ojämlig konkurrent till hemtjänsten. Enbart privata utförare får erbjuda skattesubventionerade tilläggstjänster med rutavdrag. Denna obalans är i grunden felaktig. För oss är det viktigt att istället för att öka de resurser som går till skatteavdrag istället stärka äldreomsorg och generell välfärd genom bättre anställningsvillkor, fler anställda och mer tid med den enskilde. Högre kvalitet handlar också om att säkra de äldres inflytande över hemtjänsten, såväl som över äldreomsorgen i stort.

Äldreförvaltningen lyfter i sitt remissvar att gränsdragningsproblem mot socialtjänstlagen kan komma att uppstå för de avdragsmöjligheter för rut-tjänsten ”annan omsorg och tillsyn än barnpassning som en fysisk person behöver och som utförs i eller i nära anslutning till bostaden eller i samband med promenader, bankbesök, besök vid vårdcentral eller andra liknande enklare ärenden” då taket för rutavdraget höjts, eftersom det bland annat krävs tillstånd från IVO att bedriva hemtjänst. Äldreförvaltningen anser att det är viktigt att vara uppmärksam på om denna andel av rutavdragen skulle öka, vilket vi instämmer med.

Genom att stärka resurserna till hemtjänsten och tillåta fler timmar genom så kallad förenklad biståndsbedömning uppnår man många av de effekter som utredningen tror sig åstadkomma avseende avlastning för anhöriga och mer tid för social samvaro. Men med den stora skillnaden att detta skulle vara tillgängligt för en stor del av de äldre – inte bara de som har råd att betala för det.

Det största problemet med rutavdraget är att det offentligt finansierade stödet fördelas efter plånbok istället för behov. Privatpersonens ekonomi avgör hans förutsättningar att köpa rut-tjänster och göra skatteavdraget. Fler äldre med höga än låga inkomster använder rutavdrag, även om skillnaderna i inkomst är lägre än för befolkningen i helhet. Nästan

hälften av skattesubventionerna genom rutavdrag går idag till den rikaste tiondelen av befolkningen, vilket ökar ojämlikheten.

Idag använder sig bara var femte person i åldern 65 plus av rutavdraget, vilket kan förklaras med att många äldre inte har råd. En tredjedel av befolkningen över 65 år har garantipension och av dessa är majoriteten kvinnor.

Den här utvecklingen mot en otillräcklig offentligt finansierad välfärd måste vändas. På sikt finns en stor risk för att välfärdssamhället försvagas, hemtjänsten urholkas och att blir mindre benägen att solidariskt finansiera en kvalitativ hemtjänst.

Slutligen vill vi lyfta civilsamhällets viktiga roll. De ideella aktörerna är viktiga samarbetspartners som med sin expertis och sina nätverk kan bidra till att nya grupper nås och till att stärka det sociala arbetet. Svaret på ensamhet och social isolering är inte alltid varken offentliga tjänster eller marknadslösningar. Det är därför beklagligt att skapa ett system som helt bygger på det senare för att lösa sociala problem och samtidigt bortse från det civila samhällets roll.

Kommunstyrelsen

Reservation anfördes av Karin Wanngård, Jan Valeskog och Emilia Bjuggren (alla S) och Clara Lindblom och Rashid Mohammed (båda V) med hänvisning till Socialdemokraternas och Vänsterpartiets gemensamma reservation i borgarrådsberedningen.

Ersättaryttrande gjordes av Lisa Palm (Fi) enligt följande.

Om Feministiskt initiativ haft yrkanderätt hade vi föreslagit:

1. Att avslå förvaltningens förslag till beslut
2. Att därutöver anföra:

Utredningen bedömer att det inte vore lämpligt att införa ett särskilt rutavdrag för äldre och Feministiskt initiativ instämmer i den slutsatsen. Enligt lagen ska kommunen säkra att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt, under trygga förhållanden med en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med alla. Oavsett storlek på plånbok eller kön så ska alla äldre medborgare i staden ha möjlighet till ett gott liv med god hälsa. Utredningen konstaterar att förslaget är mest gynnsamt för höginkomsttagare som är den grupp som skulle ha råd att köpa de tjänster som ingår i rut. För den med sämre ekonomiska förutsättningar riskerar istället tillvaron att bli sämre då förslaget är i linje med äldreomsorgens ansvarsområden. Detta riskerar i förlängningen att urholka vår gemensamma välfärd till förmån för privatfinansierade tjänster. Som utredningen också konstaterar anser Feministiskt initiativ att det är viktigt att beakta risken för att gränserna mellan det individuella ansvaret och det ansvar som vilar på kommunen kommer att suddas ut, på bekostnad av de äldres välbefinnande.

Även om rutavdraget används i högre grad varje år av stadens äldre så ökar samtidigt andelen fattigpensionärer. För den som lever på garantipension eller låg inkomstgrundad pension är sannolikheten att ha köputrymme för ruttjänster mycket liten. Utredningens jämställdhetsanalys saknar dessvärre en dimension av den ekonomiska ojämställdhet som råder mellan kvinnor och män efter pensionsåldern. Nästan hälften av alla kvinnor 65+ i Sverige lever på garantipension, motsvarande siffra för män är 15 procent. Det innebär att nästan hälften av kvinnorna i den åldersgrupp som förslaget riktar sig till inte kommer ha råd med dessa tjänster. En eventuell utvidgning av rut riskerar att leda till ökade ojämställda levnadsvillkor mellan kvinnor och män i åldersgruppen såväl som ökad ojämlikhet i stort.

Vi menar istället att det som skattefinansieras ska leda till ökad jämlikhet och jämställdhet för alla. I Sverige ska äldreomsorgen säkra att alla får den vård och stöd som de har rätt till, oavsett storlek på plånbok. Ett utökad rutavdrag för äldre kommer riskera att få motsatt effekt.

Remissammanställning

Ärendet

Utredningens uppdrag har varit omfattande och komplext, bland annat mot bakgrund av att det inte anges i utredningsdirektiven vad som motiverar särskilda regler för rutavdrag för äldre personer. Utredningen har därför dragit upp ett antal principer som ett särskilt rutavdrag för äldre kan utformas efter. Utredningen anser att en principiell inriktning för ett särskilt rutavdrag för äldre personer bör vara att det ska möta en eventuell efterfrågan på tjänster som går utöver det behov som den kommunala hemtjänsten ska tillgodose enligt socialtjänstlagen (2001:453). Ett särskilt rutavdrag för äldre personer bör vidare ansluta till den valfrihet som nuvarande rutavdrag innebär för den enskilde. Därmed bör rätten till rutavdrag för äldre inte vara beroende av att den enskilde har något specifikt behov. I stället bör möjligheten att använda det särskilda rutavdraget kopplas till att den enskilde uppnått en viss ålder. Förslaget om det särskilda rutavdraget för äldre ska inte påverka kommunernas åtaganden och skyldigheter i förhållande till sina äldre kommuninvånare enligt socialtjänstlagen eller andra lagar.

Utredningen menar att ett särskilt rutavdrag för äldre kan underlätta vardagen för anhöriga till äldre personer, vilka i dag gör stora insatser för äldre närstående. Ett annat motiv för ett särskilt rutavdrag för äldre är att det i viss mån skulle kunna bidra till att skjuta upp beslutet att gå i pension och sluta att förvärvsarbeta.

Slutligen bör ett särskilt rutavdrag för äldre ansluta till rutavdragets huvudsyfte och således utformas med syfte att påverka efterfrågan på vissa tjänster och ge enskilda incitament att köpa vissa hushållsarbeten på marknaden i stället för att utföra arbetet själva.

Utifrån de principiella övervägandena föreslår utredningen att en särskild ordning för rutavdrag för äldre personer lämpligast genomförs genom att rutavdraget kompletteras med tjänster som enbart äldre personer har rätt till. Tjänsterna avser sällskap, matlagning och bakning samt rastning och passning av sällskapsdjur. Därtill bör möjligheterna till rutavdrag utvidgas för arbete som avser tillsyn av bostad och trädgårdsskötsel.

Utredningens förslag är alltså att en särskild ordning för rutavdrag för äldre personer ska omfatta fler tjänster än nuvarande rutavdrag. En sådan ordning bör enligt utredningens bedömning varken innefatta en högre subventionsgrad än i dag eller ett högre tak för maximal skattereduktion än vad regeringen föreslår i lagrådsremissen.

Enligt nuvarande regler kan man få rutavdrag inte bara för arbete som är hänförligt till det egna hushållet utan även för arbete som är hänförligt till en förälders hushåll. Utredningen föreslår en utvidgning av kretsen anhöriga som har rätt till rutavdrag när det gäller tjänsterna för äldre. Rätt till rutavdrag ska för dessa tjänster finnas när arbetet är hänförligt även till andra närstående personers hushåll än en förälders, förutsatt att den äldre närstående uppfyller nämnda ålderskrav för tjänsten.

För att motverka missbruk av den nya ordningen samt skapa kontrollmöjligheter för Skatteverket ska, vid begäran om ersättning för utfört hushållsarbete då en anhörig köpt rut-tjänster till en närstående, uppgift lämnas om bland annat närståendes namn, bostad där arbetet utförts och släktskapet till den äldre personen.

Utredningen har enligt direktivet föreslagit nödvändiga författningsändringar. De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 januari 2022.

I utredningens uppdrag ingår inte bara att lämna ett förslag om en särskild ordning för rutavdrag för äldre utan även att analysera såväl behovet som lämpligheten av en sådan ordning.

Enligt utredningens bedömning är den föreslagna ordningen den som bäst svarar upp mot äldre personers efterfrågan på ytterligare ruttjänster och dessutom den som är lämpligast att införa utifrån utredningens principiella överväganden.

Utredningen har i sin analys kommit fram till att det kan finnas positiva effekter av ett särskilt rutavdrag för äldre. De tjänster som utredningen föreslår förväntas bli efterfrågade av äldre och med stor sannolikt skulle de kunna betala för att få tjänsten utförd.

Genom förslagen ges anhöriga möjlighet att köpa ruttjänster till äldre närstående, vilket kan underlätta för de anhöriga som i dag har svårigheter att få livspusslet gå ihop. Effekterna av förslagen antas dock bli begränsade men ändå svagt positiva för både anhöriga och äldre.

Förslagen antas vidare innebära små, positiva samhällsekonomiska effekter. Sannolikt kommer dock effekterna på tillväxt eller sysselsättning i ekonomin i sin helhet vara försumbara. Mot dessa något positiva egenskaper hos förslaget har utredningen ställt de negativa.

En negativ aspekt med ett särskilt rutavdrag för äldre handlar om grunderna för att skattemässigt särbehandla en grupp av personer. Den särbehandling av skattskyldiga, som en åldersgräns för rutavdrag för vissa tjänster innebär, grundar sig på att personer från 65 års ålder antas ha ett annat behov än yngre av tjänsterna. Det finns emellertid inte något empiriskt stöd eller annat underlag som visar att det förhåller sig på det sättet. Argumenten för att ha en särskild ordning för rutavdrag för personer 65 år och äldre är således svaga. Särbehandlingen av personer som fyllt 65 år vid årets ingång kan därför anses vara olämplig utifrån principerna om likabehandling och de av riksdagen antagna skattepolitiska riktlinjerna.

Att köp av vissa tjänster ger rätt till rutavdrag vid en viss ålder innebär vidare att man kan förutse praktiska tillämpningsproblem både när det gäller vem som har rätt till rutavdrag och när det gäller gränstragningen mot tjänster som inte ger rutavdrag.

Sammanfattningsvis anser utredningen att det inte vore lämpligt att införa en särskild ordning för rutavdrag för äldre. Det har inte heller kommit fram att det finns något uttalat behov av en sådan ordning. Det finns dock en viss efterfrågan på sådana tjänster som utredningen föreslår och det kan därför finnas anledning att i ett eventuellt lagstiftningsärende överväga om inte utvidgningen borde införas för samtliga enskilda som uppfyller villkoren för rutavdrag enligt gällande bestämmelser.

Utredningen beräknar att förslagen har en offentligfinansiell kostnad på totalt cirka 86 miljoner kronor vid ett införande den 1 januari 2022. På längre sikt, då efterfrågan och utbud anpassats till nya lägre priser på tjänsterna, bedöms kostnaden uppgå till 272 miljoner kronor. Det bör dock noteras att beräkningarna är behäftade med stor osäkerhet.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, äldrenämnden, Skarpnäcks stadsdelsnämnd, Spånga-Tensta stadsdelsnämnd, Södermalms stadsdelsnämnd och kommunstyrelsens pensionärsråd. Kommunstyrelsens pensionärsråd har inte inkommit med svar.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 1 december 2020 har i huvudsak följande lydelse.

För de äldre som vill och kan använda sig av tjänsterna kan det ge en ökad livskvalitet och ett större självbestämmande vilket ligger i linje med kommunfullmäktiges inriktningsmål 1.5 I *Stockholm har äldre en tillvaro som präglas av hög kvalitet, trygghet och självbestämmande.*

Stadsledningskontoret instämmer i utredningens bedömning att det är en utmaning att åldersreglera samt införa en särskild ordning av rutavdrag för äldre personer. Dock anser stadsledningskontoret att det är motiverat med en utökning av tjänsterna antingen genom utvärderingsbart försöksprojekt alternativt genom en generell utökning av tjänstekatalogen för rutavdrag.

Stadsledningskontoret ställer sig i huvudsak positiv till utredningens förslag att utvidga rutavdraget med de kompletterade tjänsterna:

- Sällskap
- Matlagning och bakning
- Enklare tillsyn av bostaden vid hemmavaro
- Trädgårdsskötsel
- Rastning och passning av sällskapsdjur

Anpassning till annan lagstiftning bör ses över.

Finansieringen av de föreslagna förändringarna görs inte av kommunsektorn. Staten förväntas initialt få ökade kostnader om 86 miljoner vilket på sikt kan uppgå till 272 miljoner kronor. Om detta är samhällsekonomiskt motiverat är svårt för stadsledningskontoret att bedöma.

Den ekonomiska effekten av de föreslagna förändringarna förväntas påverka kommunsektorn och i sin tur staden marginellt. Möjligtvis att stadens hemtjänstinsats för matlagning kommer minska vilket skulle leda till lägre kostnader för staden. Det är dock svårt att uppskatta hur stort intresset kan vara för att göra detta val.

Rutavdrag används generellt i högre grad för varje år av stadens äldre. Denna trend visar på att fler både vill och har de ekonomiska förutsättningarna att köpa dessa tjänster. Sannolikheten att denna trend kommer att fortsätta är trolig vilket till viss del kan minska trycket på socialtjänstens äldreomsorg. Detta grundar sig på att serviceinsatserna kopplat till rut-avdraget ofta är mer genomgående än stadens riktlinjer och att den äldre sällan vänder sig till socialtjänsten om det inte är nödvändigt.

Bland dagens ruttjänster finns det avdragsmöjligheter *för annan omsorg och tillsyn än barnpassning som en fysisk person behöver och som utförs i eller i nära anslutning till bostaden eller i samband med promenader, bankbesök, besök vid vårdcentral eller andra liknande enkla ärenden.* Idag uppgår denna del till knappt en procent av samtliga rutavdrag så i dagsläget är detta en marginell företeelse. Men i och med att det i lagrådsremissen *Utvidgat rutavdrag och höjt tak för rutavdraget*, beslutades att taket för rutavdrag höjs till 75 000 kronor kan användningen av denna tjänst öka.

Stadsledningskontoret föreslår att remissen *Rutavdrag för äldre (SOU 2020:52)* anses besvarad med vad som sägs i detta tjänsteutlåtande.

Äldrenämnden

Äldrenämnden beslutade vid sitt sammanträde den 16 december 2020 att godkänna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av Mirja Räihä m.fl. (S), *bilaga 1*.

Reservation anfördes av Robert Mjörnberg m.fl. (V), *bilaga 1*.

Äldreförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 9 november 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Äldreförvaltningens remissvar har i första hand inriktats mot effekterna för stadens äldre och verksamhetsområdet äldreomsorg. Bland annat har förvaltningen avgränsat sig från eventuella effekter på arbetsmarknaden, vilket tas upp i utredningen.

I direktiven till utredningen anges att en särskild ordning för rutavdrag för äldre personer ska föreslås, vilket inte föreslås i utredningen. Äldreförvaltningen anser detta vara ett bra ställningstagande. Dels för att det är svårt att definiera en gräns för när en person är äldre men också för de svårigheter det skulle innebära att kombinera dessa förändringar med andra lagar.

Äldreförvaltningen ställer sig i huvudsak positiv till de tillägg i lagstiftningen för rutavdrag som görs för följande tjänster:

- Sällskap
- Matlagning och bakning
- Enklare tillsyn av bostaden vid hemmavaro
- Trädgårdsskötsel
- Rastning och passning av sällskapsdjur

För de grupper av äldre som har ekonomiska möjligheter kan det ge en ökad livskvalitet om möjligheterna ökar att få dessa sysslor utförda. Det kan vara en trädgård som kan bibehållas såsom den varit eller att ett husdjur kan behållas då krafterna inte längre räcker till.

Vad gäller förslagets ekonomiska påverkan på staden så finansieras förändringarna inte av kommunsektorn. Initialt beräknas den ökade kostnaden för staten vara 86 miljoner men kan på längre sikt uppgå till drygt 270 miljoner kronor. Den påverkan detta kan få för staden är marginell men handlar om ifall det finns några områden där hemtjänst tangerar de nya tjänster som föreslås. I första hand gäller det matlagning och bakning. Det finns idag möjlighet att kunna få matlagning som en hemtjänstinsats. Om några äldre väljer att få dessa tjänster utförda via rutavdrag istället för som en hemtjänstinsats kan stadens kostnader minska för hemtjänst. Det är dock svårt att uppskatta hur stort intresset kan vara för att göra detta val.

Bland dagens ruttjänster finns det avdragsmöjligheter för *”annan omsorg och tillsyn än barnpassning som en fysisk person behöver och som utförs i eller i nära anslutning till bostaden eller i samband med promenader, bankbesök, besök vid vårdcentral eller andra liknande enklare ärenden.”* Idag uppgår denna del till knappt en procent av samtliga rutavdrag så i dagsläget är detta en marginell företeelse. Men i och med att det i lagrådsremissen *”Utvidgat rutavdrag och höjt tak för rutavdraget”*, beslutades att taket för rutavdrag höjs till 75 000 kronor kan användningen av denna tjänst öka. Om omvårdnad bedrivs av företag som inte är auktoriserade för detta eller godkända på annat sätt kan det dock finnas vissa gränsdragningsproblem gentemot Socialtjänstlagen, då det bland annat krävs tillstånd från IVO att bedriva hemtjänst. Äldreförvaltningen anser att det är viktigt att vara uppmärksam på om denna andel av rutavdragen skulle öka.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd

Skarpnäcks stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 17 november 2020 att godkänna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av Tina Kratz (V) och Monica Lövström (S), *bilaga 1*.

Skarpnäcks stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 16 oktober 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ser positivt på förslaget att utvidga rutavdraget med de kompletterande tjänster som nämns i utredningen. En sådan förändring anses ge ökade möjligheter och ytterligare valfrihet för äldre i stadsdelsområdet. Förvaltningen anser att ett utvidgat rutavdrag oberoende av ålder eller enskilda behov minimerar risken för att ruttjänster förväxlas med insatser, stöd och hjälp enligt socialtjänstlagen.

Förvaltningen ser inte att ett rutavdrag för äldre skulle påverka kommunens åtaganden och skyldigheter gentemot målgruppen. Däremot finns det behov av att öka kunskaperna hos förvaltningens biståndshandläggare kring rutavdragets regelverk, detta för att handläggarna ska kunna avgöra var gränsen för den enskildes respektive kommunens ansvar går gällande de tjänster som föreslås ingå i rutavdrag för äldre och de insatser som kommunen ansvarar för.

Vidare anser förvaltningen att möjligheten för närstående att ansöka om rutavdrag för äldre är positivt då det möjliggör för en anhörig att få avlastning i form av tjänster som denne själv önskar få hjälp med.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 26 november 2020 att godkänna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av Rashid Mohammed (V), Anna Jonazon (S) och tjänstgörande ersättaren Karin Ploen (Fi), *bilaga 1*.

Spånga-Tenstas stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 19 oktober 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ser att förslaget om ett särskilt rutavdrag för äldre kan leda till att ansökningar om serviceinsatser inom hemtjänsten kommer att minska. Det gäller särskilt antalet ansökningar för insatser som sällskap på promenader, matlagning och social samvaro.

Utöver effekten på antalet ansökningar om serviceinsatser inom hemtjänsten tror förvaltningen att det nya förslaget kan komma att påverka nämndens öppna verksamheter. De öppna verksamheterna för äldre är något som kommunerna har möjlighet, men inte skyldighet, att erbjuda sina invånare. Deltagande i dessa verksamheter kräver inget biståndsbeslut, utan verksamheterna är öppna för samtliga invånare som tillhör målgruppen. De öppna verksamheterna som Spånga-Tensta stadsdelsnämnd erbjuder syftar till att främja social gemenskap, meningsfullhet, delaktighet och hälsa hos de äldre. Att rutavdraget föreslås innefatta sällskap och matlagning kan komma att fungera som ett komplement till de äldre, som av olika skäl inte kan eller vill, delta i förvaltningens öppna träffpunkter för äldre.

Södermalms stadsdelsnämnd

Södermalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 26 november 2020 att godkänna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av Charlotte Lilja Pittuco och Frida Nehrfors Hultén (båda V), *bilaga 1*.

Ersätтарыttrande gjordes av Antonia Simon (Fi), *bilaga 1*.

Södermalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 21 oktober 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen delar i stort utredningens principiella övervägande och förslag. Analysen som utredningen har gjort visar att det inte finns något uttalat behov av en särskild ordning för rutavdrag för äldre personer samt att en särskild ordning för rutavdrag för äldre personer lämpligast genomförs genom att rutavdraget kompletteras med tjänster som enbart äldre personer har rätt till. Tjänsterna avser sällskap, matlagning och bakning samt rastning och passning av sällskapsdjur.

Förvaltningen föreslår att stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Reservationer m.m.

Äldrenämnden

Reservation anfördes av Mirja Räihä m.fl. (S) enligt följande.

1.

Sammantaget anser utredningen inte att det vore lämpligt att införa ett särskilt rutavdrag för äldre, vilket vi instämmer med. Vi anser att det skulle vara fruktansvärt dyrt, ineffektivt och fördelningspolitiskt ojämnt. Enligt myndigheten Tillväxtanalys kostar varje rut-jobb cirka tre jobb inom hemtjänsten. De som nu har ett rut-jobb skulle alltså inte bara kunna vara sysselsatt utan vara tre gånger så många till samma kostnad givet att motsvarande belopp gick till kommunen i stället för skattesubvention till de redan välbeställda.

Rut-tjänster fungerar idag på många håll som en slags ojämlig konkurrent till hemtjänsten. Enbart privata utförare får erbjuda skattesubventionerade tilläggstjänster med rutavdrag. För oss socialdemokrater är det viktigt att de resurser som idag går till skatteavdrag istället ska gå till satsningar på generell välfärd, bättre anställningsvillkor, fler anställda och mer tid med den enskilde. Högre kvalitet handlar också om att säkra de äldres inflytande över hemtjänsten, såväl som över äldreomsorgen i stort.

Det största problemet med rutavdraget är att hjälpen fördelas efter plånbok istället för behov. Din egen ekonomi avgör dina förutsättningar att köpa rut-tjänster och göra skatteavdraget. Om vi tittar på i vilka kommuner rutavdrag nyttjas mest bland äldre över 65 år är det för år 2020 Danderyd, Båstad, Vellinge, Höganäs och Lidingö. Minst används det bland de äldre i Dorotea, Arjeplog, Berg, Åsele och Vindeln. I den geografiska spegeln speglas också inkomstskillnader. Fler äldre med höga än låga inkomster använder rutavdrag, även om skillnaderna i inkomst är lägre än för befolkningen i helhet. Nästan hälften av skattesubventionerna genom rutavdrag går idag till den rikaste tiondelen av befolkningen, vilket ökar ojämlikheten. Samtidigt som äldreomsorgen ofta går på knäna i många kommuner spenderas årligen över 5 miljarder på rutavdraget. Det är resurser vi ser skulle göra mer nytta i välfärden.

Idag använder sig bara var femte person i åldern 65 plus av rutavdraget, vilket kan förklaras med att många äldre inte har råd. En tredjedel av befolkningen över 65 år har garantipension och av dessa är majoriteten kvinnor. Sju av tio av Kommunals medlemmar kommer att gå i pension som fattigpensionärer.

Reservation anfördes av Robert Mjörnberg m.fl. (V) enligt följande.

Vänsterpartiet anser att Rutavdrag för äldre på ett övergripande plan förstärker ojämlikheten och det är glädjande att inte heller utredningen föreslår detta. Det är vår mening att Sveriges invånare skall känna trygghet, omsorg och värdighet när man blir äldre. Ett land som säger sig ha råd med skatteavdrag för städning i hemmet för friska personer, måste även ha råd med en värdig äldrevård som rymmer både promenader i solen och personal som har tid att utföra sitt viktiga arbete. Vi delar förvaltningens syn helt och hållet kring att rutavdragen inte bör kopplas till något specifikt behov en äldre har, däremot går vi längre i vår analys av Rut-tjänster som en helhet och ser den snedvridande aspekten utifrån ett jämlikhetsperspektiv som den huvudsakliga kritiken mot själva reformen.

Vänsterpartiet vill utveckla framtidens äldreomsorg och menar att utbredningen av Rut-tjänster förstärker ojämlikheten bland äldre och motverkar detta. Vi menar att subventioner av denna art utestänger stora grupper av äldre och pensionärer och på ett cyniskt och träffsäkert vis. Det är förvisso en väldigt precis politik, men i en riktning vi inte önskar, att stärka de som är bättre bemedlade på det stora flertalets bekostnad.

Rut-tjänster bidrar också till en snedvriden konkurrens mellan offentliga och privata utförare, då de sistnämnda har rätten att erbjuda skattesubventionerade tilläggstjänster utöver det som socialtjänstlagen kallar ”skälig levnadsnivå, med Rut-avdrag, till den äldre som har råd att bekosta detta. Detta får kommunerna inte göra. Vi delar inte förvaltningens i huvudsak positiva ingångspunkt till de tillägg i lagstiftningen avseende tillägg för tjänster såsom; Sällskap, matlagning och bakning, enklare tillsyn av bostaden, trädgårdsskötsel samt rastning och passning av husdjur. Anledningen till detta är att vi ser det som ytterligare punkter där en gräns går mellan de som kan betala för extra tjänster och de som inte har de ekonomiska förutsättningar till det.

Det är vår mening att fokus för att förbättra äldreomsorgen borde läggas på ett helt annat ställe. Den absoluta förutsättningen för en värdig och trygg äldreomsorg börjar med att vi stärker villkoren för personalen, där bra bemanning, stärkande av kompetensen och en bra arbetsmiljö är faktorer som vi vet skulle öka kvaliteten.

2020 har präglats på alla plan av den pågående pandemin och med detta i färskt minne anser vi att det är direkt oansvarigt att premiera politik i detta spår, när vi samtidigt vet att personalen går på knäna. En statlig utredning som släpptes tidigare i år konstaterar dessutom att en höjning och utökning av Ruttjänster förväntas leda till försumbara effekter på sysselsättningen. Dessutom visar beräkningar att en utökning av Rut-tjänster skulle kunna öka kostnaderna med över 1 miljard kronor, vilket skulle räcka till 2000 fler undersköterskor i ett år. Det skulle vara en väsentligt mycket rimligare prioritering.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Tina Kratz (V) och Monica Lövström (S) enligt följande.

Att avslå remissen om rutavdrag för äldre
Att därutöver anföra

Sammantaget anser utredningen inte att det vore lämpligt att införa ett särskilt rutavdrag för äldre, vilket vi instämmer med. Vi anser att det skulle vara fruktansvärt dyrt, ineffektivt och fördelningspolitiskt ojämnt. Enligt myndigheten Tillväxtanalys kostar varje rut-jobb cirka tre jobb inom hemtjänsten. De som nu har ett rut-jobb skulle alltså inte bara kunna vara sysselsatt utan vara tre gånger så många till samma kostnad givet att motsvarande belopp gick till kommunen i stället för skattesubvention till de redan välbeställda. 40 procent av de rut-tjänster som köps i dag går till den rikaste tiondelen av befolkningen och det är rimligt att anta att mönstret kommer se likadant ut för de nya tjänsterna som nu föreslås införas.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Rashid Mohammed (V), Anna Jonazon (S) och tjänstgörande ersättaren Karin Ploen (Fi) enligt följande.

Att avslå svaret på remissen om rutavdrag för äldre
Att därutöver anföra

RUT-avdraget innebär en omfördelning av våra skattepengar direkt till de allra rikaste i samhället. Och det samtidigt som äldreomsorgen går på knäna, vilket coronapandemin visat ännu tydligare. Vi hör ständigt rapporter om för lite personal, för stressiga arbetsvillkor och om äldre som inte får den tid de behöver för att kunna få en god omvårdnad. Att personalen gör sitt allra yttersta är tydligt, men utan mer resurser får vi aldrig den äldreomsorg som vi tycker de äldre har rätt att få. En äldreomsorg där det är självklart med promenader ute, varm lagad mat och tid för samtal.

I och med införandet av LOV (lagen om valfrihetssystem) 2009 finns ett stort antal privata utförare av äldreboenden inom den svenska äldreomsorgen. Privata utförare av hemtjänst och äldreboenden får erbjuda tilläggstjänster utöver de biståndsbedömda insatserna, tjänster som berättigar till RUT-avdrag. På större orter med fler invånare med höga inkomster växer det fram privata äldreboenden där utförarna uttryckligen vänder sig till de äldre som förväntas efterfråga hög standard.

Eftersom privata men inte kommunala utförare får erbjuda skattesubventionerade tilläggstjänster med RUT-avdrag, kan den som har råd köpa till extra tjänster utöver den skäliga levnadsnivå som äldreomsorgen enligt socialtjänstlagen ska erbjuda. Vi ställer sig frågande till om det är alla skattebetalares uppgift att bidra med finansiering till denna utveckling.

Samtidigt som dessa subventioner finns är kostnader för att bo på högstandardboenden tillräckligt höga för att utestänga de med lägre inkomster. Bidrag via RUT-avdrag kräver medfinansiering som också utestänger stora grupper av pensionärer. Det är en träffsäker modell för att subventionera bättre bemedlades liv och boende. Den enda beröringspunkten för övriga blir att bidra med finansieringen av detta system. Denna affärsmodell kostar pengar för staten och kommunerna. Kommunerna är enligt lag skyldiga att ge alla äldre ett tryggt boende och omsorg. När det finns ett system med dessa affärsmodeller som finns parallellt med kommunernas lagstadgade skyldighet kring äldreomsorgen så kommer det att beröra kommunernas möjlighet att genomföra sitt uppdrag. Det påverkar då naturligtvis alla äldre som av ekonomiska trösklar blir utanför högstandardboenden.

Precis som utredningen slår fast riskerar RUT-avdraget konkurrera med vad kommunerna är skyldiga att erbjuda sina äldre invånare. Att fortsätta bygga parallella system med skattelättnader för de som har råd att betala för vissa tjänster, riskerar också att minska skatteunderlaget, som borde användas till den kommunala omsorgsverksamheten. Som förvaltningen tar upp i sitt svar kan ett särskilt RUT-avdrag för äldre kan leda till en minskning av ansökningar om serviceinsatser inom hemtjänsten, vilket i sin tur kan leda till att underlaget för nämndens öppna verksamheter minskas. En konsekvens av det kan på sikt bli ett minskat utbud av öppen verksamhet för äldre, vilket främst skulle drabba de äldre med små ekonomiska möjligheter. En sådan utveckling skulle leda till en kraftig försämring av livskvalitet för äldre som inte har råd att använda sig av RUT-avdraget, eller inte har initiativkraft att själv söka upp en verksamhet att använd RUT-avdraget till. Det skulle leda till ökade sociala och ekonomiska klyftor mellan äldre.

Utredningen pekar också på att det redan är idag otydlig rollfördelning om ansvar för den äldre och med ett RUT-avdrag för äldre skulle detta förvärras. Dessutom läggs ett större ekonomiskt ansvar på den enskilda individen vilket inte är förenligt med ett starkt välfärdssamhälle. Oavsett vem du som äldre är ska du ha ett ha ett gott och värdigt åldrande i Sverige och Stockholm".

Södermalms stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Charlotte Lilja Pittucooch Frida Nehrfors Hultén (båda V) enligt följande.

Att avslå remissen om rutavdrag för äldre
Att därutöver anföras

Utredningen visar inte att det sammantaget är lämpligt att införa ett särskilt rutavdrag för äldre. Något som Vänsterpartiet instämmer med. Att införa ett rutavdrag för äldre skulle innebära en hög ökad merkostnad, det är ett ineffektivt verktyg och en alltigenom ojämlig fördelningspolitisk åtgärd. Enligt myndigheten Tillväxtanalys medför varje RUT-arbete en kostnad som motsvarar cirka tre arbetstillfällen inom hemtjänsten. Istället skulle det med samma summa kunna anställas personal inom kommunen och det skulle resultera i tre gånger fler anställningar per RUT-arbete. Det är inte samhällsekonomiskt försvarbart att använda en skattesubvention som landar hos de som är välbeställda, snarare än att förstärka en redan hårt ansträngd hemtjänst. 40% av de RUT-tjänster som köps idag går till den rikaste tiondelen av

befolkningen. Det är rimligt att anta att mönstret kommer att se likadant ut för de nya tjänsterna som föreslås införas inom hemtjänsten.

Att förstärka organisation av arbetet inom hemtjänsten kommer inte utan kostnader. Skattemedel behövs inom hemtjänsten för att öka antalet anställda, utarbeta bättre arbetsvillkor och mer tid över för god omvårdnad av de äldre. Enbart privata utförare får erbjuda skattesubventionerade tilläggstjänster med RUT-avdrag. Vänsterpartiet ställer sig frågande till om det är alla skattebetalares uppgift att bidra med finansiering till denna utveckling. Oavsett vem du som äldre är ska du ha ett gott och värdigt åldrande i Sverige och Stockholm.

Utredningen pekar också på att det idag är en otydlig rollfördelning om ansvar för den äldre. Med ett RUT-avdrag för äldre skulle detta förvärras. Dessutom läggs ett större ekonomiskt ansvar på den enskilda individen vilket inte är förenligt med ett starkt välfärdssamhälle.

Ersättningsutredning gjordes av Antonia Simon (Fi) enligt följande.

Feministiskt initiativ stödjer inte ett utvidgat RUT-avdrag för äldre. Precis som utredningen slår fast riskerar Rut-avdraget konkurrera med vad kommunerna är skyldiga att erbjuda sina äldre invånare. Att fortsätta bygga parallella system med skattelättnader för de som har råd att betala för vissa tjänster, riskerar också att minska skatteunderlaget - som skulle kunna gå till den kommunala omsorgsverksamheten. Utredningen pekar på det faktum att avdraget generellt används inom de högre inkomstskikten. Det blir en snedfördelning av resurser som inte gynnar de som är i behov av välfärden och stöd och service allra mest.

Utredningen pekar på att det redan är idag otydlig rollfördelning om ansvar för den äldre och ett RUT-avdrag för äldre skulle detta förvärras. Dessutom läggs ett större ekonomiskt ansvar på den enskilda individen vilket inte är förenligt med ett starkt välfärdssamhälle. Oavsett är vem du som äldre är ska du ha ett gott och värdigt åldrande i Sverige och Stockholm.